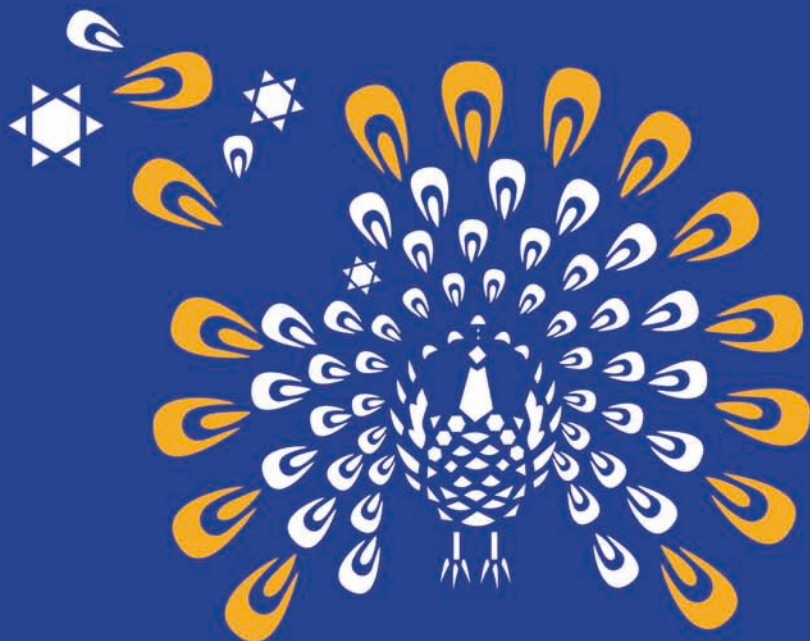




# נפש חיה

**בין שימוש מותר בבעלי החיים - להתאכזרות אסורה**  
התייחסות הלכתית ומקצועית לסוגיות שעל סדר היום הציבורי





# נפש חיה

**בין שימוש מותר בבעלי החיים - להתאכזרות אסורה**

התייחסות הלכתית ומקצועית לסוגיות שעל סדר היום הציבורי



טבת תשע"ו

בהוצאת חותם - יהדות על סדר היום

ומכון התורה והארץ, שבי דרום (כפר דרום תובכ"א)

כתיבה ועריכה: הרב דוד אייגנר

## **כתיבה ועריכה: הרב דוד אייגנר**

**בהוצאת חותם - פורום תורני מקצועי (ע"ר)**

**אינטרנט:** [www.chotam.org.il](http://www.chotam.org.il)

**דוא"ל:** [forum@chotam.org.il](mailto:forum@chotam.org.il)

**רח' דישראל 15 ירושלים, מיקוד 9222217**

**ומכון התורה והארץ, שבי דרום (כפר דרום טובב"א)**

**טל. 08-6847325 פקס. 08-6847055**

**אינטרנט:** [www.toraland.org.il](http://www.toraland.org.il)

**דוא"ל:** [machon@toraland.org.il](mailto:machon@toraland.org.il)

**כל הזכויות שמורות**



**סדר ועימוד: א.א. 0546672712**

## תוכן

|    |                                                             |
|----|-------------------------------------------------------------|
| 4  | הקדמה                                                       |
| 6  | גידול בעלי חיים במשקים חקלאיים                              |
| 7  | החזקת בעלי החיים                                            |
| 8  | ענף הלול                                                    |
| 8  | הנשרה כפויה                                                 |
| 8  | דיון הלכתי                                                  |
| 9  | השמדת אפרוחים                                               |
| 9  | הנחיות                                                      |
| 10 | 'רפורמת הפטם'                                               |
| 10 | כלובי סוללה                                                 |
| 12 | כשרות בעלי חיים שחוו צער בעלי חיים                          |
| 12 | פיטום אווזים                                                |
| 13 | עגלי חלב                                                    |
| 13 | הפלת בעל החיים לפני השחיטה                                  |
| 14 | סירוס בעלי חיים משוטטים וביתיים ועיקורם                     |
| 14 | רקע                                                         |
| 14 | דיון הלכתי                                                  |
| 17 | ניסויים בבעלי חיים                                          |
| 17 | רקע                                                         |
| 17 | העקרונות ההלכתיים                                           |
|    | העברת הפיקוח על חוק צער בעלי חיים ממשרד החקלאות למשרד להגנת |
| 18 | הסביבה                                                      |
| 19 | הצעת חוק: הסדרת מעמד בעלי החיים והיחס אליהם, תשע"ו – 2016   |

## הקדמה

האדם לא נברא יחידי בעולם, בעלי החיים נבראו עימו ואף לפניו, אך לאדם יש יתרון מובנה על בעלי החיים, לכל בעלי החיים ואף לאדם ניתנה 'נפש חיה', אך ה'נפש החיה' שניתנה לאדם שונה באופן מהותי מבעלי החיים בכך שרק הוא זה שמקבל את יכולת הדעה והדיבור.<sup>1</sup>

הקב"ה מטיל על האדם אחריות, לקרוא שמות לבעלי החיים, ובכך לבטא את מהותם: "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו".<sup>2</sup> וכשהאדם נענש על מעשיו ונמחה במבול, גם בעלי החיים נענשים ומתים, והם אף חלק מהגורמים שהקב"ה זוכר אותם ועוצר את המבול, ובכך נפתח הפתח ליישובו המחודש של העולם.

לאדם ניתנה האפשרות לשלוט בבעלי החיים כפי שנאמר לו: "וירדו בדגת הים ובעוף השמים"<sup>3</sup> ביאר הרד"ק במקום שמשמעותה של הרדייה היא שליטה בבעלי החיים, לרדייה זו ישנן שתי מטרות: האחת היא שליטה ושימוש בבעלי החיים לשימוש של האדם, והשנייה היא הכרת הבורא: "שאם לא כן לא היה בעולם השפל מי שיכיר מי בראו".

מבחינה היסטורית – הלכתית ניתן לומר שהשינוי המשמעותי ביחס לבעלי החיים התרחש לאחר המבול, בעוד שלאדם הותר לאכול רק את מיני הצומח "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע... ואת כל העץ אשר בו פרי... לכם יהיה לאכלה"<sup>4</sup> : לאחר המבול הותר לבני נח לאכול גם את בשר בעלי החיים, על מנת ש'לא יאכלו האחד את השני', אך גם אכילה זו מותנית בכך שאין לאכול מבשר בעלי החיים בעודם חיים אלא יש להמיתם לפני כן, משמעותו של דבר היא שניתן ואף נצרך במקרים מסוימים לאכול את בעלי החיים, אך גם אכילה זו צריכה להיות מוגבלת ומוגדרת.

יחד עם זאת יש לזכור, שהתורה איננה שוללת צמחונות, ומי שאינו מעוניין לאכול בשר, או שהדבר גורם לו צער אינו חייב לעשות כן (מלבד חובת אכילת הקרבנות, שאותם מחייבת התורה לאכול, ואין להקריב בעל חיים לקרבן במחשבה שלא לאכול את בשרו). אך חשוב לזכור מהי נקודת המוצא ביחס לכך; כשהתורה מצווה על איסור החרישה בשור וחמור יחדיו היא אינה מצווה 'לא יחרשו שור וחמור יחדיו', שאז היינו מבינים שהדגש במעשה זה הוא מצד בעלי החיים, אלא התורה מצווה 'לא תחרוש

1. רש"י בראשית ב, ז, עפ"י אונקלוס במקום, "ויהי האדם לנפש חיה- לרוח ממללא".

2. ראה רבינו בחיי בראשית ב, יט- כ.

3. בראשית א, כו.

4. בראשית א, כט.

## נפש חיה

בשור וחמור יחדיו<sup>5</sup>; דהיינו החובה היא על האדם לדאוג לכך שמינים שונים מבעלי החיים שברשותו לא יעבדו יחדיו, אסור לאדם ליצור מציאות כזו של עירוב בין בעלי חיים שונים.

בחוברת זו אנו מביאים בפני הקורא את עיקר ההתייחסות לסוגיות שונות של צער בעלי חיים, כפי שעלו לדיון הציבורי בחודשים האחרונים, הדברים המובאים כאן נדונו במסגרת פורום חותם, ובמסגרת החוברת 'על בשר ומוסר', צער בעלי חיים ביהדות.

בסופה של חוברת זו אנו מציגים הצעת חוק 'הסדרת מעמד בעלי החיים והיחס אליהם, תשע"ו-2016', מטרת הצעת חוק זו היא לציין מהם העקרונות וערכי היסוד העומדים בבסיס הוראות חוק 'צער בעלי חיים, התשנ"ד-1994' שעל פיהן ולרוחן יפורשו דברי החקיקה השונים.

טבת תשע"ו

דוד אייגנר

5. דברים כב, י.

## גידול בעלי חיים במשקים חקלאיים

החזקת בעלי החיים במשקים חקלאיים טומנת בחובה שאלות הלכתיות ומעשיות. מטבעם של דברים, מבחינה כלכלית, מגדל בעלי החיים מעוניין להפיק מבעלי החיים את המרב, ועם זאת להקטין את ההוצאות על גידולם למינימום ההכרחי, דבר שיכול לגרום לבעלי החיים עקה מסוימת.

בשנים האחרונות עולות לדיון ציבורי סוגיות רבות הקשורות להחזקת בעלי החיים במשקים, ולתנאי מחייתם שם. סוגיות אלו אף מגיעות לשולחן הכנסת ונעשים ניסיונות להסדיר רפורמות שונות, ולתקן תקנות שחלק מתפקידן הוא רווחתם של בעלי החיים במשקים.

חלקן מן הרפורמות עברו באופן מלא, כגון 'הרפורמה בענף הפטם', שהוסדרה בין השנים תשנ"ד – תשנ"ו (1994-1996). 'הרפורמה בענף החלב' עברה לראשונה בשנת תשנ"ח (1998), ותהליך הסדרתה נמשך לאורך כעשר שנים. עלותה הייתה קרוב לשני מיליארד ₪ מחציתו מומנה על ידי המדינה, ומחציתו על ידי החקלאים. בין מטרותיה של רפורמה זו היו שיפור תנאי המחיה של הפרה, ומתוך כך ייצור חלב בכמות ובאיכות גבוהות יותר, וכן שיפור משמעותי של רווחיות הרפת.

הרפורמה המרכזית שעדיין לא עברה נכון לכתיבת שורות אלו (טבת תשע"ו), היא הרפורמה בענף הלול, שעומדת כבר כמה שנים על הפרק. חלק ממטרותיה הוא שיפור תנאי המחיה של התרנגולות בלול,<sup>6</sup> ופעולות אחרות הקשורות לגודל הלול ולהשפעותיו על הסביבה. תקנה נוספת העומדת על הפרק היא איסור הנשרת העופות, שאמנם עברה בתקנות משרד החקלאות אך עדיין אינה מיושמת בפועל.<sup>7</sup>

בענף החלב, אין ספק כי שיפור תנאי המחיה של הפרה תרמו בפועל להגברת ייצור החלב ולבריאות הפרות. בענף הלול, כיוון שהרפורמה בו אינה מיושמת עדיין, אין נתונים מהימנים על שיפור איכות חיי התרנגולות ואיכות הביצים.

נוסף על כך, בכל רפורמה שמבצעים, יש לתת את הדעת על ההשלכות החברתיות

6. הגדלת שטח המחיה למטילה ל-750 סמ"ר בשלב הסופי, וכן תמריצים לבניית 'לולי מעוף' ולולי חופש' שבהם התרנגולות יכולות להסתובב בחופשיות. למפרט הכללי של התקנות ראה בקישור הבא: [http://www.moag.gov.il/agri/LawsRegulation/tiutot\\_takanot/tyutat\\_takanot\\_hachzakat\\_hazibur.htm](http://www.moag.gov.il/agri/LawsRegulation/tiutot_takanot/tyutat_takanot_hachzakat_hazibur.htm) חלק מהרפורמה היא לבנות דווקא 'לולי מעוף' או 'לולי חופש', יש לציין כי הצרכן בישראל אינו דורש דווקא ביצים שגדלו בתנאים אלו וצריכה זו אינה עולה על 2% מכלל הצריכה של הביצים בארץ.

7. ראה: [http://www.moag.gov.il/agri/yhidotmisrad/dovrut/publication/2013/hanshara\\_metilot.htm](http://www.moag.gov.il/agri/yhidotmisrad/dovrut/publication/2013/hanshara_metilot.htm)

## נפש חיה

שישנון לביצועה. רבים מהחקלאים הם מבוגרים יחסית, וכן רבים מהם מתגוררים ביישובי הפריפריה, ועל כן אין להם יכולת ואפשרות לעסוק במקצוע אחר, ופעמים רבות יישומן של הרפורמות גורם בהכרח לעזיבתם של חקלאים אלו.

## החזקת בעלי החיים

לאדם הראשון נאמר 'ורדו בדגת הים ובעוף השמים', ומשמעות הרדייה היא שליטה על בעלי החיים<sup>8</sup>. כלומר אין כל מניעה בעצם החזקת בעלי החיים ושימוש בהם לצרכיו של האדם, ולכן מותר להשתמש בהם גם אם הדבר כרוך בסבל מסוים לבעלי החיים.

עם זאת, ישנם כמה עקרונות ותנאים להחזקת בעלי חיים לצורך האדם:

א. אם ההחזקה גובלת באכזריות (כגון חוסר תנועה מוחלט), אין להחזיקם באופן זה<sup>9</sup>.

ב. מותר להחזיק בבעלי החיים אם הצורך בהחזקתם הוא משמעותי ומועיל לחלק נרחב מהאוכלוסייה<sup>10</sup>.

ג. יש לדאוג לכך שהתנאים הפיזיים שבהם נמצאים בעלי החיים הם סבירים, מבחינת הגנה מפגעי מזג האוויר, גשם, רוח, שמש וכדומה.

ד. יש חובה לדאוג לטיפול רפואי רציף בבעל החיים, ואין להזניחו ללא טיפול, ובמקרה הצורך מותר להמיתו<sup>11</sup>.

8. ראה בהקדמה.

9. עפ"י שו"ת תרומת הדשן סימן קה.

10. עפ"י אגרות משה אבן העזר ח"ד סימן צב.

11. עפ"י ב"מ לב, א.

## ענף הלול

### הנשרה כפויה<sup>12</sup>

לאחר תקופת הטלה מסוימת<sup>13</sup> קצב ההטלה של התרנגולות יורד ירידה משמעותית. כדי לחדש את קצב ההטלה, מפסיקים את נתינת המזון של התרנגולות למשך כמה ימים, (המים ניתנים ללא הגבלה), ולאחר מכן מעלים אותו בהדרגה. פעולה זו מכניסה את התרנגולות לעקה מסוימת, שגורמת לכמה תהליכים: נשירת מוגברת של הנוצות (מכאן שמה – הנשרה), ניוון מערכת המין, הפסקת ההטלה, ספיגת השומן וירידה במשקל הגוף.

חזרת המזון נעשית בהדרגה המותאמת לסוג הלהקה ולעונת השנה, בסיומו של התהליך הלהקה מחדשת את קצב ההטלה למשך מחזור הטלה נוסף.

הנשרה זו מחקה למעשה תופעה טבעית שמתרחשת אצל כל בעלי הכנף בטבע, בעיקר לקראת עונת הנדידה, או בזמן שמזג האוויר מתקרר, כלומר מדובר למעשה בתזמון של תופעה טבעית.

אולם פעולה זו גורמת לתרנגולות סבל רב בזמן שבו הן אינן אוכלות, ומתוך כך לאחוזי תמותה גבוהים יחסית.

לאיסור ההנשרה ישנן תוצאות נוספות:

1. אם אין מבצעים כלל את ההנשרה, משמעות הדבר היא כי לאחר עונת הטלה אחת יש לשחוט את התרנגולות. דבר זה גורם לצורך בייצור מוגבר של תרנגולות להטלה, ומתוך כך להשמדה של מיליוני אפרוחים זכרים בשנה, נוסף על האפרוחים שכבר מושמדים. (ראה להלן).

2. מכיוון שכל תרנגולות תייצר פחות ביצים, יהיה צורך במטילות נוספות. בהכרח משמעות איסור ההנשרה היא עליית מחיר הביצים. מכיוון שכיום הביצים הם מוצר צריכה בסיסי לכל חלקי האוכלוסייה, משמעות הדבר היא עלייה משמעותית ביוקר המחיה.

### דיון הלכתי

הפוסקים דנו בשאלה האם מותר לבצע הנשרה כפויה.

12. רקע זה הוא מתוך מאמר של מר אילן אריה מדריך מקצועי ראשי מחוזי, תחום עופות, שה"מ משרד החקלאות- 'הנשרה כפויה למטילות, השיטות, הדרישות, ההמלצות', ניתן למצוא את המאמר באתר שה"מ.

13. מחזור הטלה נמשך כ-8 חודשים עד שנה.

## נפש חיה

יש מן הפוסקים שאוסרים פעולה זו, מכיוון שמדובר בפעולה אכזרית, הגורמת סבל רב לעופות כלשונו של שו"ת 'שבט הלוי':<sup>14</sup>

"אבל אכזריות מופרזת כגון נידון דידן להרעיב בעל חיים זמן מרובה ולמנוע מהם אוכל... באכזריות מרובה להרעיב עד עשרה ימים, וגם אי נימא דגדר צער בעלי חיים דאורייתא ממש אין כאן כיון דעביד סוף סוף לריוח ממון, מכל מקום עביד כמנהג הגוים שהם אבירי לב..."

אולם יש מהם שמתירים פעולה זו, מכיוון שהיא נעשית לצורך רווח ממון משמעותי, ואף לא מצערים את בעל החיים בידיים אלא רק מונעים ממנו מאכל.<sup>15</sup>

למעשה, נראה שכיוון שהדבר נצרך לאדם ומדובר בחיקוי של תופעה טבעית שמתרחשת בלאו הכי, ועיקר ההתערבות היא התזמון של הפעולה, וכן מכיוון שאיסור הנשירה יגרור השמדה של מיליוני עופות נוספים, מותר לבצע הנשירה זו.

בנוסף לכך, איסור הנשירה בתנאים הקיימים יגרום בהכרח לעלייה משמעותית במחירי הביצים ומתוך כך לחוסר יכולת של משפחות רבות לצרוך ביצים, לכן ניתן לבצע הנשירה על מנת שמשפחות מעוטות יכולת יוכלו לרכוש ביצים במחירים סבירים.

מובן שיש עדיפות לפיתוח זני תרנגולות שיכולות להטיל זמן רב יותר, ללא צורך בהנשירה כלל, יחד עם שימת דגש לעמידות פיזית שלהן בכל תקופת ההטלה.

## השמדת אפרוחים

בארץ מושמדים בכל שנה כשישה מיליון עד שמונה מיליון אפרוחים. בענף המטילות מושמדים הזכרים והנקבות הפגומות,<sup>16</sup> ובענף הבשר מושמדים האפרוחים הפגומים שאינם מיועדים לגידול. השמדה זו נעשית שעות מספר לאחר בקיעת האפרוחים מהביצים, זאת משום שאין יכולת לבחון מהו מין העובר בעודו בביצה. משרד החקלאות מציע להשמיד את האפרוחים בכמה דרכים שונות: ריסוק, המתה בגז או המתה בחשמל.

## הנחיות

- א. מותר לגדל אפרוחים ככל הדרוש לצורך ייצור בשר וביצים לכלל האוכלוסייה.
- ב. לאחר הבקיעה, מותר להרוג את האפרוחים שאין צורך בהם לשם ייצור המזון.

14. שו"ת שבט הלוי, ח"ב סי' ז. אמנם יש לעיין בדבריו, שהרי אם מדובר בפעולה טבעית בעיקרו של דבר, יש לעיין האם גם במקרה זה נגדיר אותה כפעולה אכזרית.

15. מנחת יצחק, ח"ו סימן קמה.

16. בשל העובדה כי זני המטילות מיועדים לביצים ולא לבשר, אין הצדקה כלכלית לגדל את האפרוחים הזכרים לצורך בשרם.

## נפש חיה

ג. השמדה זו חייבת להיעשות באופן המהיר ביותר ובמינימום כאב לאפרוח.  
ד. יש להשקיע משאבים מחקרניים וכלכליים כדי למצוא דרכים שיצמצמו סבל זה, כגון: זיהוי מין האפרוח בעודו בביצה, והשמדת הביצים שבהן יש אפרוח זכר עוד לפני הבקיעה; וכן חיפוש שיטות שיצמצמו את סבל האפרוחים המומתים לאחר בקיעתם מהביצה.  
ה. נוסף על כך, בתהליך הטיפול הגנטי, יש לברור זני תרנגולות בעלות אורך חיים רב יותר, ובעלות הספק הטלה רב יותר, כדי לצמצם את כמות האפרוחים הבוקעים בכל שנה.<sup>17</sup>

## רפורמת הפטם'

בחוק ההסדרים לשנת התקציב 2016 הוצע בתחילה לכלול את 'רפורמת הפטם', מטרתה של רפורמה זו היה לבטל את התכנון הקיים בענף העופות למאכל, ועל ידי כך לגרום להורדת המחיר לצרכנים, רפורמה זו הוצאה מחוק ההסדרים בשל לחץ מקביל, הן של הלובי החקלאי והן של ארגוני צער בעלי חיים.  
מבחינת צער בעלי חיים ביטול התכנון יכול להוביל באופן ישיר לייצור מוגבר של אפרוחים, ומתוך כך להמתה נוספת של אפרוחים פגומים, דבר שכרוך בצער בעלי חיים.  
הכלל ביחס לצער בעלי חיים הוא שבמקרה שהפעולה נצרכת לצורך האדם מותר לצער בעלי חיים לשם כך, עם זאת מותר לצערם רק כזו האפשרות היחידה על מנת לספק את צרכיו של האדם, ולפני שמתירים צער בעלי חיים יש לוודא שאכן פעולה זו נצרכת.  
לכן, יש לוודא שבמסגרת הרצון להורדת מחירים נבדקת שרשרת השיווק של העופות, החל במשחטות וכלה בקמעונאים, ורק לאחר שמוודאים שהרווח של גופים אלו הוא הנמוך ביותר, ניתן להוסיף ולייצר אפרוחים נוספים.

## כלובי סוללה

בישראל, נכון לשנת 2014 גודלו כ-9,000,000 תרגולות מטילות שהטילו קרוב ל מליארד ו 600 אלף ביצים<sup>18</sup>. מקובל כיום לגדל את התרגולות בכלובי סוללה, השטח הממוצע

17. יש לציין כי בשל כך עדיף לבצע 'הנשרה' במטילות הקיימות, ולא להמית אותן, זאת משום שבכך מאריכים בסופו של דבר את תוחלת החיים שלהן ולא משמידים אותן עם סוף עונת ההטלה הראשונה, ראה בפרק 'הנשרה'.

18. המקור: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה; השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2014, ענף החקלאות,

## נפש חיה

למטילה הוא כ 350-450 סמ"ר. אין חולק כי שטח זה קטן ואינו מאפשר לתרנגולת לבצע את כל הפעולות הטבעיות שלה, ומן הראוי לשנות מצב זה.

החלופות הקיימות הן: הגדלת השטח למטילה ל 550 סמ"ר, בניית לולי מעוף ולולי חופש. מבדיקה שנעשתה על ידי צוות מקצועי במשרד החקלאות<sup>19</sup> עולה כי בשקלול הצרכים השונים הכרוכים בייצור ביצים, דהיינו: רווחת העוף ובריאותו, עלויות הגידול, זמינות הביצה ואיכותה לצרכן, וכן הבטחת ייצור הביצים בארץ, עולה כי השיטה שבה רוב השיקולים באים לידי ביטוי באופן הטוב ביותר הוא גידול התרנגולות בכלובי סוללה תוך הגדלת השטח למטילה ל 550 סמ"ר<sup>20</sup>, בעוד שקיימת התנגדות עקרונית של אנשי המקצוע במשרד לשימוש בלולי חופש<sup>21</sup> בשל העובדה שבלולים אלו קיים חשש משמעותי להתפרצות מגיפת שפעת העופות. וכן, מלבד העובדה כי התרנגולות יכולות לנוע באופן חופשי, בלולי חופש ישנה עלייה משמעותית בתמותה בשל קניבליזם וקושי בשליטה על מחלות שמתפרצות. אי לכך, גם מבחינה הלכתית עדיף להשתמש בכלובי סוללה, מאשר בלולי חופש, אם כי יש להגדיל את השטח למטילה.

- בסופה של שנת 2015 הסתבר כי משרד החקלאות נאלץ לייבא 300 מליון ביצים על מנת להדביק את הביקוש הדרוש. אי לכך, מכסת הביצים לשנת 2016 היא 2.220 מיליארד ביצים.
19. ראה: "דוח הצוות המקצועי לבחינת רווחת המטילות במסגרת תכנית שדרוג לולי הטלה" באתר משרד החקלאות.
20. הציון אותו קבלו לולים קיימים (350 סמ"ר) הוא 2.8 מתוך 5, לולי חופש עם חצר קבלו 3.1 נקודות, לולי אסם בקומות קבלו 3.4 נקודות כלובים מועשרים (750 סמ"ר) קבלו 4.1 ואילו כלובים משפחתיים (550 סמ"ר) קבלו את הציון הגבוה ביותר 4.4, זאת בהתחשבות בכל הגורמים, כולל רווחת העוף.
21. ד"ר שמעון פרק, רופא וטרינר ראשי למחלות עופות, השירותים הוטרינריים, מדבריו בועדת הכלכלה של הכנסת בישיבתה בי"ט בטבת תשע"ו, 31.12.2015.

## כשרות בעלי חיים שחוו צער בעלי חיים

יש לדון בשאלה האם שמירה על אי גרימת צער לבעלי החיים בשעת גידולם היא תנאי לכשרותם של בעלי החיים.

### פיטום אווזים

בתהליך פיטום האווזים מוחדר מזון בכוח לקיבתם, והכבד מתנפח הרבה מעבר לגודלו הטבעי. בתהליך זה האווזים מגיעים למצב שבו אינם יכולים לנוע כלל.

ישנם פוסקים רבים שאסרו לאכול את כבד האווז, ובמקומות רבים נהגו שלא לאכלו,<sup>22</sup> וישנם רבים אחרים שהתירו את אכילתו, ונהגו לאכלו.<sup>23</sup>

לשיטת המתירים את אכילת הכבד, פיטום האווז מותר מכיוון שהוא נעשה לצורך האדם, וכאמור, פעולה הנעשית לצורך האדם מותרת, גם אם היא גורמת להם לצער מסוים, יחד עם זאת מכיוון שבעל החיים הצטער בהליך גידולו לא ניתן להגדיר בשר זה כ'בשר חלק', והוא אינו מהדרין.<sup>24</sup>

לשיטת האוסרים את אכילת כבד האווז, פיטום האווז אסור בשל העובדה כי בתהליך ההלעטה נגרמים לבעלי החיים פצעים בוושט, ועל כן בעל החיים מוגדר 'טרפה' (כדין 'נקובת הוושט'). ומכיוון שתהליך הגידול דומה בכל האווזים, יש לחשוש לכך שכולם טרפות.<sup>25</sup> לדעת הרב עובדיה יוסף<sup>26</sup> יש לצרף את העובדה שהפיטום כרוך סבל רב לאווזים ולדעתו בשל כך אין לבצע פיטום זה.

22. וכך הוא מנהג ירושלים, ראה ציץ אליעזר, חלק יא סי' מט. שו"ת שבט הלוי, חלק ט סימן קנג, כתב בשם החזון איש, שראוי להנהיג שלא לעשות כן בארץ ישראל. נכון לשנה זו, תשע"ה, פיטום האווזים אסור בתקנות משרד החקלאות, ובית המשפט אסר פיטום אווזים אף ללא החדרת צינור לוושט.

23. בעיקר נהגו כך יהודים יוצאי הונגריה, וראה שבט הלוי, חלק ט סימן קנג, שכתב שהמקל - יש לו על מי לסמוך.

24. הרה"ג יעקב אריאל שליט"א.

25. הב"ח, יו"ד סי' לג סוף אות כב יצא בחריפות כנגד אכילת כבד האווז, ולדבריו: והמורה כד יישר חיליה לבטל הלעטה זו מקרב בני ישראל ולהחרים על זה שלא ילעיטו האווזות ולא יבואו להקל באיסור דאורייתא תבוא עליו ברכה, כי רבים מקילין לעצמן ולא יבואו להראות הריעותא לפני המורה ונכשלים באיסור תורה ורבים חללים הפילה הבורה; רמ"א, יו"ד סי' לג סע' ט; ט"ז, שם ס"ק יח; באה"ל, סי' שכד סע' ט; חלק מהדיון בפוסקים הוא גם כן בשאלה מהי רמת השכיחות של הטרפות בשל שיטות ההלעטה.

26. יביע אומר ח"ז חיו"ד סימן ג.

## נפש חיה

### עגלי חלב

כדי לקבל בשר בקר בעל גוון בהיר ומרקם רך, אחת משיטות גידול העגלים היא האכלתם במזון נוזלי מיוחד, עם מיעוט מוצקים, ומניעת תזונה מהם ככל הניתן. אופן גידול זה גורם לאחוז גבוה באופן יחסי של מחלות בעגלים אלו, לעומת עגלים שגדלים בתנאים רגילים, ולצער רב בתהליך הגידול, בשל חוסר התזונה שלהם. לכן, כתב הרב משה פיינשטיין<sup>27</sup> שאמנם מותר להשתמש בבעלי החיים לצרכיו של האדם, ואף להמיתם לצורך כך, אך לא כל פעולה תהיה מותרת.

לדבריו, אין לגדל עגלי חלב, מכמה סיבות:

- א. אחוז הטרפות בשחיטה הוא גבוה.
  - ב. הפעולות שהותרו לצורך בני האדם הן דווקא פעולות לצורך הנאת רוב בני האדם. אם הפעולה היא לצורך הנאה של חלק קטן בלבד מהאוכלוסייה, אין להתירה, כיוון שלא כל צורך של אדם כלשהו נחשב לצורך שעבורו מותר לצער את בעלי החיים.
  - ג. אין הנאה מהותית מתוצאות הפעולה עצמה אלא יש בפעולה מטרה שיוקית בעלמא.
- אולם גם לדבריו, כל פעולה שמועילה לכלל האוכלוסייה וסבל בעלי החיים בה אינו גדול – מותרת.

### הפלת בעל החיים לפני השחיטה

בתהליך השחיטה, ראוי לכתחילה לשחוט את הבהמה דווקא בעודה שוכבת על צידה ולא בעמידה. לשם כך פותחו במהלך השנים שיטות רבות שגורמות להפלת הבהמה על צידה,<sup>28</sup> הפלה זו ודאי גורמת כאב לבעל החיים, ובכל זאת הדיון בגמרא ובפוסקים הוא האם הוא יש לחשוש לדין 'נפולה', דהיינו שבירת עצמות וקריעת איברים פנימיים, ולא לשאלה האם הדבר גורם כאב לבעל החיים במהלך הנפילה עצמה.<sup>29</sup>

אם כן, על אף שבוודאי חייבים לשמור מצער בעלי חיים בשעת הגידול, אין זה תנאי לכשרותו של בעל החיים לאחר שחיטתו.

27. אג"מ, אבה"ע ח"ד סימן צב.

28. השחיטה כיום נעשית בתוך 'תא עקדה', שאליו מוכנסת הבהמה (בקר), התא מתאים את עצמו לגודלה של הבהמה, והופך אותה על גבה, השחיטה עצמה נעשית שניות ספורות לאחר מכן. להרחבה בעניין השיטות בהיפוך בעלי החיים בשחיטה וסוגיית צער בעלי חיים בשחיטה זו, ראה בספרו של הרב ד"ר ישראל מאיר לוינגר 'השחיטה וצער בעלי חיים', ניתן למוצאו במרשתת באתר 'דעת'.

29. חולין נא ע"ב, כלשונו של השו"ע, יורה דעה סימן נח: שור שהרביצוהו לשחיטה, אף על פי שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילים אותו, אין חוששין לו. גם הרמ"א, שחולק וסובר שיש לחשוש לקול זה במקרה שקשרו את כל רגליה, חושש משום 'נפולה' ולא משום צער בעלי חיים,

## סירוס בעלי חיים משוטטים וביתיים ועיקורם

### רקע

הרשויות השונות בארץ ובעולם מתמודדות כבר שנים רבות עם הצורך בצמצום ההתרבות של בעלי חיים ביתיים ומשוטטים (בעיקר כלבים וחתולים).

בעלי חיים אלו הם בגדר מטרד משמעותי לאוכלוסייה כולה, בשל הפצת מחלות, הקמת רעש, וכדומה.

האפשרויות למניעת התרבותם הן כדלקמן:

המתת בעלי חיים משוטטים.

סירוס ועיקור כירורגיים, על ידי הוצאת אברי הרבייה וההולדה, הן של בעלי חיים ביתיים והן של בעלי חיים משוטטים.

עיקור וסירוס הורמונאליים וחומרים מעכבי היריון נוספים, באופנים שונים ובטיפולים שונים (חיסונים, שבב ועוד).<sup>30</sup>

ניתוח vesectomy (ניתוח לקשירת חצוצרות וצינורות זרע).

### דיון הלכתי

האיסור בסירוס ועיקור בעלי חיים באופן שיבטל מהם את יכולת ההולדה לחלוטין נאמר בתורה:<sup>31</sup> "ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו". משמעות האיסור היא שאסור לגרום לבעל חיים לאבד לחלוטין את יכולת הרבייה שלו.<sup>32</sup> איסור זה הוא הן בנוגע לזכרים והן בנוגע לנקבות, אם כי חומרת האיסור שונה: בזכרים איסור זה הוא מן התורה, ובנקבות – אסור מדרבנן,<sup>33</sup> ויש סוברים שעובר בעשה.<sup>34</sup>

30. חלק מההורמונים המשמשים כיום (תשע"ה) למניעת הפוריות, גורמים למחלות לבעלי החיים באחוז ניכר (גורמים פעמים רבות ל pyometra - דלקות ברחם).

31. ויקרא כב, כד.

32. כפי שנאמר בתורה, ויקרא כב כד: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה', ובארצכם לא תעשו", וכפי שנפסק בשולחן ערוך, אה"ע סימן ה סעיף יא.

33. תורת כהנים אמור, פרשה ז, פרק ז, אות יב; כך מובן ממסקנת הגמרא, שבת קיא ע"א; וכ"ה בתוס' שם ובראשונים נוספים, ראה ריטב"א שם, שכתב שדין 'משחתם' שהוא ב'תורת כהנים' בנוגע לנקבות, הוא רק בנוגע להקרבתם ע"ג המזבח, ולא לגבי עצם הפעולה, וכך הובא בגמרא, חולין כג, בנוגע לרובע ונרבע, שאין להקריבם.

34. לדעת הגר"א, אבן העזר סי' ה ס"ק כח, מדובר בעשה 'משחתם בהם', וכך הוא מבאר את דברי הרמב"ם שלא לוקים על עיקור נקבות, משום שמדובר בעשה.

## נפש חיה

האיסור הוא על הוצאת אברי ההולדה שלהם מגופם.<sup>35</sup> אין הבדל בין הוצאת אברי ההולדה על ידי ניתוח, ובין הזרקת חומרים כימיים שמנוונים את אברי ההולדה.<sup>36</sup> וגם אם הוא נעשה בשלבים<sup>37</sup> (בכל פעם מוציאים חלק אחר מהאברים).

אולם פעולות שאינן פוגעות באברי ההולדה, אלא רק גורמות לדיכוי הרצון של בעל החיים להוליד הוא מותר, כפי שמובא בגמרא<sup>38</sup> שמותר לחתוך את כרבותו של התרנגול גם אם היה מקובל לחשוב שפעולה זו גורמת בעקיפין לחוסר רצון שלו לפרות ולרבות.

לכן סירוס הורמונאלי שמשפיע על המערכת המינית השפעה בלתי הפיכה, בלי לפגוע באברי ההולדה, מותר גם על ידי ישראל. סירוס כזה מותר רק במקרה שהסירוס ההורמונאלי הזמני אינו יעיל, או שלא ניתן לעשותו.<sup>39</sup>

וכן סירוס הורמונאלי, כימי, חומרים מעכבים וכדומה שמועילים לזמן מסוים, ולאחר מכן מתפוגג מאליו ובעל החיים יכול לחזור ולהוליד – מותר גם על ידי יהודי. אך עדיף לעשותו על ידי גוי.<sup>40</sup>

סירוס שניתן לתקן אותו על ידי ניתוח (vesectomy) נחשב לסירוס, ואין לעשותו בזכרים, אולם בנקבות מותר לעשותו.<sup>41</sup>

35. איסור זה הוא איסור תורה, ונלמד מהפסוק בויקרא כב כד: "ובארצכם לא תעשו".  
36. מהותו של האיסור הוא איסור הפגיעה באברי ההולדה, לכן כל פעולה אקטיבית שמשמעותה היא פגיעה ישירה כזו אסורה מהתורה, כפי שמובא בגמרא, שבת קי ע"ב- קיא ע"א; תורת כהנים, אמור פרשה ז, פרק ז, אות יב; שאילתות, אמור סי' קה; רמב"ם, הלכות איסורי ביאה טז, י; שולחן ערוך, אבן העזר ה, יא.

37. שבת קיא ע"א.  
38. שבת דף קי; וכן בשו"ת אגרות משה אה"ע ד, סימן לב, התיר סירוס זמני במקרה הצורך.  
39. נחלקו הפוסקים האם השקיית 'כוס של עיקרין' לזכר, דינה הוא כסירוס האסור מן התורה, או שאיסורו הוא מדרבנן. לדעת קרית ספר, איסורי ביאה פט"ז בדעת הרמב"ם; שו"ת בית אפרים, אבן העזר סימן ב, מדובר באיסור מן התורה, אולם לדעת חתם סופר, אבן העזר סימן כ; והחזו"א, אבן העזר יב, ז, מדובר באיסור דרבנן. מכיוון שמדובר במחלוקת עקרונית שלא הוכרעה, וכן מכיוון שאיסור אמירה לגוי הוא באיסורי תורה, אך לא באיסורי דרבנן, לא ניתן להתיר לכתחילה פעולות אלו על ידי גוי, וניתן לעשותן רק במקרה של צער בעלי חיים או נזק ממשי לאדם, כפי שכותב הפתחי תשובה, אבן העזר סי' ה ס"ק י. אמנם לדעת רש"י, שבת קי ע"ב גם סירוס שהוא עקיף- אסור.

40. אגרות משה, אבן העזר ח"ג סי' טו; לדעת הגר"ש ישראל, עמוד הימיני, סימן לא, פעולה שמהותה היא הפרעת הפעולה הטבעית, שנעשית לזמן קצוב, ואינה פוגעת באברים עצמם, מוגדרת 'גרמא', ומותר לעשותה גם לדעת הסוברים שהשקיית כוס של עיקרין אסורה מהתורה.

41. מכיוון שלפוסקים רבים איסור הסירוס בנקבות הוא מדרבנן, על כן אפשר להקל ולהתיר קשירת חצוצרות. אך בזכרים, מכיוון שאיסור הסירוס הוא מן התורה, ופוסקים רבים אסרו עשיית כל

## נפש חיה

פעולות הגורמות הפרעה בפעולת ההיפופיזה או ההיפותלמס (כגון עיכוב ביצירת gnrh), קל יותר להתירן. זאת משום שהן אינן פועלות ישירות על אברי ההולדה.<sup>42</sup>

פעולה באברי הזרע, וכן מכיוון שתיקון הסירוס אינו בא מאליו אלא על ידי ניתוח, אין להתיר פעולה זו.  
42. ראה ריטב"א, שבת קי"ב, וכן מובא בדרכי משה, אבן העזר סי' ה, שלומדים מדין היתר חיתוך הכרבות לתרגולת שכל פעולה שאינה נעשית באברי ההולדה - מותרת.

## ניסויים בבעלי חיים

### רקע

ניסויים בבעלי חיים מקובלים בעולם מזה מאות שנים, לצרכים רבים ומגוונים, שעיקרם הוא הבנת תהליכים ביולוגיים שונים והשפעתם באדם עצמו. לניסויים אלו קמים מתנגדים שפועלים בדרכים שונות כדי לבטלם.

### העקרונות ההלכתיים

א. עקרונית, ניסויים ומחקרים שנעשים לצורך בריאותו של האדם מותרים ואף נחוצים, הן מחקרים לשם פיתוח תרופות, הן מחקרים לשם למידה של דרכי רפואה שונות, בחינת חומרים שונים והשפעתם על האדם,<sup>43</sup> ועוד.<sup>44</sup>

ב. מטבעם של דברים, בתחילת עריכת הניסוי תוצאתו עדיין אינה ידועה. לכן מותר לבצע ניסויים בבעלי חיים, בתנאי שזו הדרך היחידה או הטובה ביותר לבחון את התוצאה המתבקשת. אם ישנה אפשרות לקבל את אותן תוצאות ללא ניסוי בבעלי החיים, אין היתר לבצע ניסוי כזה, אלא אם יוכח שיש לניסוי יתרון בבירור דברים שאי אפשר לברר בלעדיו.

ג. מותר לערוך ניסויים גם לצורך אישוש מסקנות שנעשו בניסויים קודמים.

ד. יש לוודא כי הניסוי נעשה באופן שהסבל הנגרם לבעלי החיים הוא המועט ביותר. אך פשוט שאם מטרת הניסוי היא מדידת רמת הסבל – מותר לערוך ניסוי זה.

ה. בסיום הניסוי, אם לא ניתן לרפא את בעל החיים או שעלות ריפוי היא גבוהה, יש להמית את בעל החיים באופן המהיר ביותר.

ו. נוסף על כך, יש לתכנן את הניסויים באופן שלא יהיה צורך בעריכתם בשבת. במקרים של ניסויים ארוכי טווח מותר לומר לחוקר שאינו יהודי שימשיך בניסוי גם בשבת.

43. כגון מוצרי קוסמטיקה שונים, שמכיוון שהם פועלים על גוף האדם, יש לבחון את השפעתם.

44. בשאלות אלו דנו גדולי הפוסקים שבדורות האחרונים כגון: הרב יחיאל וינברג בשו"ת שרידי אש, הוב"ד בשו"ת חלקת יעקב חו"מ ס' לה; הרב אליעזר וולדינברג בשו"ת ציץ אליעזר חלק יד ס' סח; ועוד, המשותף לדברי כולם הוא שכל פעולה שנצרכת לאדם מותר לעשותה, ומכיוון שהניסויים הם הדרך הטובה לקבלת התוצאות הרצויות, התיירו ניסויים אלו. ועי' בסיכום השיטות בסוגיה זו בספר 'נשמת אברהם' כרך ב, סימן כח סע' יח, ולמסקנה כתב: "ובמקום שנוגע לכלל, אין טעם להחמיר מצד מידת חסידות, ולכן צריך להתיר לרופאים לעשות ניסיונות בלי שום פקפוק".

## העברת הפיקוח על חוק צער בעלי חיים ממשרד החקלאות למשרד להגנת הסביבה<sup>45</sup>

מזה מספר שנים ישנם נסיונות חוזרים ונשנים להעביר את האחריות על טיפול בחוק צער בעלי חיים ממשרד החקלאות למשרד להגנת הסביבה.

דומה כי העברה זו תפגע במהותו של החוק, תביא לעיוות משמעותי בהבנת מקומם של בעלי החיים בחברה היהודית, ולפגיעה קשה בחקלאות הישראלית.

היהדות אוסרת כל צער בעלי חיים. איסור זה לרוב הפוסקים הוא מן התורה.

היהדות מכירה בכך שהאדם יכול להשתמש בבעלי חיים לצרכיו ההכרחיים ולא לתענוגות חיצוניים. לדוגמא: מותר לצוד בעלי חיים לאכילה אבל אסור לצוד אותם להנאה. וכן מותר לטעון בעלי חיים במשאות אבל אסור לטעון עליהם משקל עודף.

הקו המנחה בהתייחסויות אלו הוא מציאת נקודת האיזון שבין הדאגה לרווחתם של בעלי החיים, גם בשעה שמשתמשים בהם לצרכי האדם (כגון איסור לא תחסום שור בדישו, ועוד) לבין ההבנה כי בעיקרו של דבר בעלי החיים נועדו לשימוש של האדם, כפי שנאמר בבריאת העולם: "ורדו בדגת הים ובעוף השמים".

זאת ועוד, התייחסותה של ההלכה היא תמיד כלפי האדם, מוטל על האדם לנהוג כראוי בבעלי החיים שברשותו, ההלכה אינה רואה בבעלי החיים בעלי זכויות עצמיות שיש לדאוג להם, אלא החיוב הוא תמיד על האדם עצמו.

עקרונותיו של חוק צער בעלי חיים, מבוססים על הבנה זו, שיש לאזן בין צרכיו של האדם לדאגה לרווחתם של בעלי החיים.

שמירה על איזון זה יכולה להיות בפועל רק במשרד שבו יש ביטוי לציבור שמצוי במגע יומי עם חיות המשק והטיפול בהם, העברה למשרד שצד אחד של המשוואה, קרי החקלאים, אינו בא לידי ביטוי תביא בהכרח לעיוות המושג של צער בעלי חיים, ובאופן מעשי לפגיעה בחקלאות הישראלית.

אפשר וצריך לדאוג לבעלי החיים ולרווחתם אבל בהסתכלות מאוזנת. אין לנו התנגדות שיהיה שיתוף פעולה בין המשרדים, אבל עיקר הטיפול בכך צריך להשאר בידי משרד החקלאות שדואג הן לרווחת החקלאים והן לרווחת בעלי החיים.

נכון לכתיבת שורות אלו, טבת תשע"ו, התקבלה החלטת ממשלה המשאירה את הפיקוח על חוק צער בעלי חיים בידי משרד החקלאות.

45. דף עמדה שהוצג בפני מנכ"ל משרד ראש הממשלה ומשרד החקלאות.

## הצעת חוק: הסדרת מעמד בעלי החיים והיחס

אליהם, תשע"ו – 2016<sup>46</sup>

הצעת חוק שנכתבה ע"י פורום חותם המשקפת את תפיסת צער בעלי חיים עפ"י ההלכה.

- עקרונות יסוד**
1. החובה לשמירה על רווחתם של בעלי החיים ולמניעה מגרימת צער לבעלי חיים מוטלת על בני האדם. חובה זו מוכרת במוסר הטבעי והכללי ומעוגנת במקורות היהדות מקדמת דנא. חובה זו מושתתת על ההכרה בסבלם ובצערם של בעלי החיים שהינם יצורים חיים בעלי תחושה, וכן הכרחית לצורך שמירה על מוסריות המין האנושי.
- מדינת ישראל תפעל לצמצום גרימת צער וסבל שלא לצורך לבעלי חיים.
- מטרה**
2. חוק זה, מטרתו להגדיר את מעמדם המשפטי של בעלי החיים, וכן להסדיר את מערכת היחסים המורכבת בין בני האדם ובין בעלי החיים, תוך קביעת איזונים ראויים בין צרכי בני האדם לבין רווחתם של בעלי החיים ואכיפתם.
- הגדרות**
3. בחוק זה:
- "בעל חיים" – בעל חוליות, למעט האדם, וכן כל בעל חיים אשר לפי מחקר מדעי מבוסס יש יסוד להניח שהוא בעל יכולת חישה.
- "שימוש" – שימוש לצורך קידום מטרה ראויה.
- "מטרת ראויה" – מטרה לרווחת המין האנושי ו/או בעלי החיים, לרבות:
- (א) קידום המדע
  - (ב) קידום הרפואה
  - (ג) קידום החינוך
  - (ד) פיתוח התרבות
  - (ה) אספקת מזון
  - (ו) צרכי מסחר וכלכלה
  - (ז) קיום צורכי ביטחון
  - (ח) קיום צורך דתי

46. כתיבה - עו"ד משה פולסקי.

## נפש חיה

- (ט) קידום רווחת בעלי חיים
4. **תחולת דיני הקניין** בעלי חיים אינם בעלי כשירות משפטית. דיני הקניין חלים על בעלי חיים בכפוף להוראות כל דין.
5. **שימוש מותר** ניתן לעשות שימוש בבעלי חיים לצורך מטרה ראויה, וכן לשם כל צורך חיוני אחר לשימוש האנושות וקידומה בכפוף להוראות כל דין, ובכלל זה התערבות במטען הגנטי של בעל חיים, באמצעות הנדסה גנטית או ברירה מלאכותית.
6. **איסור פגיעה בבעלי חיים** אין לפגוע או לצער בעל חיים בגופו, בבריאותו הפיזית או הנפשית ובחירותו, רק בהתאם להוראות סעיף 5 ואף זאת רק במידה שאינה עולה על הנדרש.
7. **סיפוק צרכים** הבעלים או המחזיק בבעל חיים חייב לדאוג להספקה ראויה של צורכי מחייתו של בעל החיים המצוי בבעלותו או בהחזקתו, ובכלל זה הספקת מזון ומדור ראויים ודאגה לבריאותו של בעל החיים.
8. **הגנת הסביבה הטבעית** לא תותר פגיעה בסביבת המחיה הטבעית של חיות בר, אלא לאחר שקילת הצורך בפיתוח חיוני של תשתיות מול הפגיעה הצפויה בחיות הבר ובסביבתן. ייעשה מאמץ מרבי לצמצום הפגיעה המבוקשת.
9. **איסורים** לא יותרו כל התאכזרות, התעללות, עינוי או ביזוי של בעל חיים.
10. **שמירת דינים** אין בהוראות חוק זה כדי לפגוע בתוקפו של דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוק זה.
11. **ביצוע ותקנות** שר החקלאות ופיתוח הכפר ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו.

## דברי הסבר

### סעיפים 1, 2, 3, 5

המחוקק ראה להסדיר את היחס לבעלי חיים בדברי חקיקה רבים ובראשם חוק צער בעלי חיים על שני חלקיו (הגנה על בעלי חיים) תשנ"ד – 1994, וחוק צער בעלי חיים (ניסויים בבעלי חיים) תשנ"ד – 1994. עם זאת למרות שמהוראות החוק אפשר ללמוד על האסור והמותר, המחוקק לא גילה ולא ציין מהם העקרונות וערכי היסוד העומדים בבסיס הוראות החוק ושעל פיהן ולרוחן יפורשו דברי החקיקה השונים. מטרת הצעת חוק זו היא להגדיר בחקיקה את העקרונות העומדים ביסודן של

## נפש חיה

הוראות החוק. עקרונות אלו נגזרים מהיותה של מדינת ישראל מדינה יהודית השואבת את ערכיה ממקורות היהדות ופועלת לפיהם.

בהתאם להלכה ולמסורת ישראל ועל פי רוב הפוסקים, האיסור לצער בעלי חיים הינו איסור מן התורה. וכפי שכתב בעל הקיצור שולחן ערוך הרב שלמה גאנצפריד בסכמו את ההלכה, "אסור מן התורה לצער כל בעלי חי. ואדרבה חייב להציל כל בעלי חי מצער אפילו של הפקר" (ר' קיצוש"ע סי' קצ"א א'). ועם זאת במידה ובעלי החיים מצערים לאדם או שלאדם יש צורך בהם התירה התורה את השימוש בבעלי החיים ואף את הריגתם בהקפדה על כך שלבעלי החיים ייגרם הסבל המזערי. בין הנימוקים לאיסור לגרום צער לבעלי חיים צוינו שיקולים חינוכיים המופנים כלפי האדם, כדברי הרמב"ן: "טעם המניעה ללמד אותנו מידת הרחמנות ושלא נתאכזר...", וכן הצער הנגרם לבעלי חיים, כדברי הרמב"ם במורה נבוכים: "כי צער בעלי חיים בכך גדול מאוד, כי אין הבדל בין צער האדם בכך וצער שאר בעלי חיים". לאור האמור לעיל מוצע לעגן עקרונות אלו בחקיקה, ולהצהיר על מחויבותה של מדינת ישראל לפעול לצמצום הצער והסבל הנגרם לבעלי חיים.

יש המבקשים להקנות לבעלי החיים מעמד של שווי זכויות לבני האדם, וכתוצאה מכך לאסור על בני האדם כל אפשרות שימוש בבעלי החיים. עמדת היהדות והמשפט שונה. בעניין בריאת האדם מבואר במקרא: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ... וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם... פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֶׁהָ וַיְרֹדוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּה הָרֶמֶשׂת עַל הָאָרֶץ" (בראשית א', כ"ז-כ"ח). ציווי זה פורש כנתינת כוח וממשלה לבני האדם בארץ לעשות כרצונם בבהמות ובשרצים ובכל זוחלי עפר, ולבנות ולעקור נטוע, ומהרריה לחצוב נחושת (ראה פירוש הרמב"ן שם), וכפי שהוצג בתלמוד בבלי (סוף מסכת קידושין) "תניא רבי שמעון בר' אלעזר אומר: מימי לא ראיתי צבי קיץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני...". לאמור, עמדת היהדות היא כי האדם הינו תכלית הבריאה, ועליו לקדם את העולם תוך עשיית שימוש מושכל במשאבי היקום, לרבות שימוש בבעלי החיים לתועלתו ולפיתוח הבריאה. לאור עמדה זו העולה ממקורות היהדות מוצע להסדיר בחקיקה את היחסים הראויים בין בני האדם ובין בעלי החיים תוך הקפדה כי לא ייגרם סבל וצער לבעלי החיים. לפיכך מוצע כי החוק יאפשר במפורש שימוש בבעלי חיים לתועלת האדם, אך יוגדרו מטרות ראויות שרק לשמן יותר שימוש בבעלי החיים.

## סעיף 4

טשטוש ההבדל בין בני האדם לבין בעלי החיים, עולה גם בבקשת גורמים שונים המבקשים להקנות לבעלי החיים מעמד זהה לזה של בני האדם, ואף לטעון כי אין להחיל את דיני הקניין על בעלי החיים. היהדות והמשפט המודרני אינם מקנים

## נפש חיה

מעמד משפטי עצמאי לבעלי החיים, בהתאם לעקרונות המבוארים לעיל, ומאפשרים החלת דיני הקניין על בעלי חיים, בכפוף לשמירה על רווחתם של בעלי החיים. מוצע לעגן סטטוס משפטי זה בחקיקה, תוך שמירה על כל הוראות דין אחרות השוללות מסחר בבעלי חיים.

## סעיף 6

כאמור בעקרונות העומדים בבסיסה של הצעת החוק, מוצע לעגן במפורש את איסור הפגיעה בבעלי חיים, אלא אם כן תיעשה לשם מטרה ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש, בהתאם למבחני המידתיות שנקבעו בהוראות חוק נוספות.

## סעיף 7

בהתאם לעקרונות המבוארים, מוצע לעגן אף בחוק זה את ההוראה הקיימת בדבר חובת הבעלים או המחזיק בבעל חיים לדאוג להספקת צורכיהם של בעלי החיים. הוראת חוק זו מעגנת את החיוב הקבוע במקורות (תלמוד בבלי, מסכת ברכות) על האדם להאכיל את בהמתו: "אמר רב יהודה אמר רב: 'אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֶׂדֶךָ לְבִהֶמְתְּךָ, וְהָדָר וְאִכְלָתָּ וְשִׂבְעָתָּ".

## סעיף 8

מוצע לעגן במפורש ובנפרד את החובה למנוע פגיעה בסביבה הטבעית של חיות הבר. בהתאם להוראת חוק זו תותר פגיעה בסביבה הטבעית של חיות הבר רק לאחר שקילה פרטנית של הצורך האמור שבגינו נדרשת הפגיעה בסביבה הטבעית של חיות הבר, ואף פגיעה זו תיעשה תוך מאמץ מרבי לצמצום הפגיעה המבוקשת.

## סעיף 9

מוצע לעגן במפורש כל יחס אסור לבעלי חיים, ולהביע בכך את עמדתו הברורה של המחוקק ביחס למעשים אלו.

## סעיף 10

הוראות חוק זה הינן ביטוי לעמדת המחוקק בסוגיה זו, ראוי כי עקרונות אלו יוסדרו בחקיקה. עם זאת אין בכוונת הוראת חוק זו לשנות או לפגוע בהוראות חוק אחרות.

## סעיף 11

ישנו צורך ברור בעריכת שיקולים ואיזונים כבדי משקל בין האינטרסים השונים של בני האדם, לרבות האינטרסים של כלל הציבור ושל ציבור החקלאים, המגדלים, המשווקים ועוד, לבין היחס הראוי שיינתן לבעלי חיים. יש לקבוע את האיזון בין

## **נפש חיה**

גורמים אלה תוך בחינת הפתרונות המקצועיים לצמצום הפגיעה הנגרמת לבעלי החיים. נראה כי הגורם הממשלתי הראוי שימונה על ביצוע חוק זה והתקנת תקנות מכוחו הינו משרד החקלאות ופיתוח הכפר, אשר לו הידע המקצועי הנרחב הדרוש לשם כך.



רח' דישראלי 15 ירושלים, מיקוד 9222217  
[www.chotam.org.il](http://www.chotam.org.il) | [forum@chotam.org.il](mailto:forum@chotam.org.il)